

ВІДГУК

на дисертацію *Марчук Аліси Андріївни* на тему «Управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена питаннями, що спрямовані на підготовку конкурентоспроможних фахівців в умовах світових викликів взагалі й задоволення потреб регіонального ринку праці зокрема. Ми погоджуємося з авторкою, яка зазначає, що побудова освітньої діяльності на паритетних засадах її учасників є більш гнучкою та вмотивованою. Ураховуючи зазначене підтвердимо висновок авторки про те, що управління освітнім процесом в умовах скерованої взаємодії суб'єктів освітнього процесу забезпечить позитивний вплив на мотиваційне навчання майбутніх менеджерів організацій. Тобто, рецензована робота розкриває актуальні питання успішності професійної підготовки майбутніх фахівців на основі взаємоузгодженої дії суб'єктів інтеракції в освітньому просторі на адаптивних засадах.

Ми цілком підтримуємо точку зору авторки, яка зазначає, що вплив європейської системи підготовки майбутніх фахівців дає можливість застосовувати та адаптувати до українських реалій зарубіжні моделі, що сприяють оновленню поглядів щодо управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій. Задля реалізації зазначеного А. Марчук обґрунтовує, що нагальними стають питання дослідження управлінських факторів ефективності освітнього процесу, дослідження процесів управління взаємодією в освітній діяльності, безпосередньо в умовах цифровізації, дослідження процесів професійної взаємодії фахівців на виробництві тощо. Аналіз наукових джерел саме за такою систематизацією вивчення дозволив авторці виокремити низку суперечностей, які підтвердили, що незважаючи на незаперечну цінність результатів проведених наукових досліджень, поза увагою залишилися важливі аспекти управління

ЖНЕУ ім.С.Кузнеця
ВХ. № 21/86-01-248
" 01 " 12 2021р.

педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки.

Отже, підкреслимо як позитивне, зроблений в дисертації А. А. Марчук ретельний реферативний огляд наукових джерел (авторкою проаналізовано 231 джерело із них 32 іноземними мовами).

Зазначимо, що актуальність роботи підсилюється й низкою виділених суперечностей, які зазначені у роботі. Ми цілком підтримуємо точку зору авторки, що виокремлені суперечності свідчать про те, що в умовах сьогодення виникає гостра потреба в розробці й обґрунтуванні моделі управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки та технології її застосування.

Таким чином, актуальність дослідження не викликає сумнівів, тема дисертаційного дослідження А. А. Марчук є актуальною і своєчасною.

Дисертаційне дослідження має зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця «Управління формуванням професійних компетентностей майбутніх фахівців в умовах інформаційного полікультурного освітнього простору» (номер державної реєстрації 0120U104231). Тему дисертації затверджено вченою радою Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (протокол № 2 від 17.10.2017.) й узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 6 від 28.11.2017 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертаційному дослідженні А. А. Марчук визначено науковий апарат: сформульовано мету, яка знайшла декомпозицію у шести завданнях, виділено об'єкт, предмет дослідження. На наш погляд, авторкою здійснено коректний підбір загальнонаукових методів дослідження, що сприяли досягненню мети та

вирішенню завдань дослідження. Їх виділення, обґрунтування, доцільність й логічність використання вказують на наукову зрілість здобувачки.

Аналізуючи зміст дисертаційного дослідження, можна дістатися висновку, що отримані результати та висновки, які сформульовані у дисертації й положення, що виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими, мають логіку формулювання. Достовірність їх підтверджено результатами експериментальної перевірки та здійсненою їх достатньою апробацією. Так, основні положення, висновки й результати дослідження обговорено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах. Матеріали дисертаційного дослідження обговорювалися й одержали позитивну оцінку на засіданнях кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця (2017 – 2021 рр.).

Основні результати дослідження відображено в 14 публікаціях (8 – одноосібних), із них: 5 статей – у вітчизняних фахових наукових виданнях, 2 статті – у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу (Республіка Польща), 7 – тези доповіді та матеріали наукових конференцій.

Підкреслимо, що отримані наукові продукти успішно впроваджуються в практику закладів вищої освіти, зокрема відбулося впровадження в освітній процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Київського національного університету технологій та дизайну, та Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова. Впровадження засвідчується відповідними довідками.

Рецензоване дисертаційне дослідження А. А. Марчук відрізняється ґрунтовністю та логікою викладення матеріалу. Так, робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел. Дослідження містить таблиці, рисунки, додатки. Особливо необхідно відмітити додаток 3 «Анкета

визначення імедіативної поведінки учасників освітнього процесу», який представлено іноземною мовою.

Зазначимо, що розділи рецензованої дисертації у повній мірі описують результати наукових пошуків авторки й розкривають зміст розв'язання виділених на початку дослідження завдань.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів дисертаційного дослідження. До найголовніших наукових результатів, що отримано дисертанткою особисто, можна віднести те, що уперше розроблено та теоретично обгрунтовано модель управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки з урахуванням управлінської складової педагогічної взаємодії. Крім того, на наш погляд, заслуговує на схвалення обгрунтовані авторкою фактори та критерії сформованості навичок управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки, які мають кількісні показники та відображені у кваліметричній субмоделі сформованості навичок управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки.

Підкреслимо, що на імпонує здійснення уточнення ключових дефініцій дослідження. Акцентуємо, що серед найважливіших отриманих результатів дослідження, на наш погляд, є описання процесів запровадження елементів гнучкого управління педагогічною взаємодією суб'єктів освітньої діяльності на адаптивних засадах та виокремлення організаційно-педагогічних умов управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки.

Значення отриманих результатів для науки і практичного їх використання. Матеріали та результати дисертаційного дослідження мають певну наукову і практичну цінність. Необхідно зазначити, що наукові здобутки дисертантки, зокрема ті, що були зазначені вище, дали змогу розробити модель управління педагогічною взаємодією викладачів і

майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки. Модель було адаптовано до практики шляхом розробки технології її використання.

Підкреслимо, що заслуговує на схвалення розроблення й упровадження в практику діяльності закладів вищої освіти методичних рекомендації щодо застосування моделі управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки. Нам подобається здійснений А. А. Марчук ґрунтовний аналіз категоріального апарату дослідження. Зокрема, авторкою проаналізовано сутність поняття «взаємодія» (табл. 1.2., С. 45), поняття «педагогічна взаємодія», «управління». На підставі узагальнення сутнісних характеристик зазначених понять авторкою було сформульовано сутність ключової дефініції дослідження «управління педагогічною взаємодією» як динамічний багатофакторний процес взаємокорекції, скерований на взаємоузгоджену дію суб'єктів інтеракції в освітньому просторі на адаптивній основі (С. 53). Такий підхід вказує на глибоке розуміння авторкою досліджуваного процесу.

Також, позитивним у дослідженні є те, що з метою визначення стану сформованості інноваційної компетентності у викладачів, які працюють зі студентами спеціальності 073 «Менеджмент» ХНЕУ імені Семена Кузнеця, авторкою була розроблена анкета педагогічної оцінки і самооцінки здатності педагогів до інноваційної діяльності та проведено таке опитування. За результатами якого було виокремлено, що необхідно здійснити встановлення діалогічної адаптивної взаємодії в освітньому процесі із залученням нових форм освітнього простору, таких, як змішане навчання, гейміфікація; навчання на основі дискусій тощо. Також, на схвалення заслуговує ґрунтовний розгляд моделей змішаного навчання, які найбільш розповсюджені сьогодні, та узагальнення їх характеристик. На підставі цього авторка дісталася висновку, що ураховуючи сутність описаних моделей можна прогнозувати стратегію педагогічної взаємодії в освітньому процесі.

Як вагоме надбання, необхідно відмітити виокремлення змісту структурних компонентів управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки.

Безпосередньо – це обґрунтування доцільності та врахування управлінської спрямованості педагогічної взаємодії.

Аналізуючи роботу, підкреслимо, що нам імпонує моделювання, яке здійснено авторкою. Для цього А. А. Марчук проаналізувала основні процеси управління педагогічною взаємодією, виокремила особливості та обґрунтувала етапи процесу моделювання. У наслідок чого було утворено модель управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки (Рис. 2.1., С.79). Модель містить такі компоненти: концептуально-методологічний, організаційно-змістовий та діагностично-результативний, які взаємопов'язані між собою. Ми цілком погоджуємося із висновком, який отримано А. А. Марчук, що моделювання процесу педагогічної взаємодії викладача й студентів дає змогу вирішити такі завдання, як забезпечення стійкої взаємодії структурних підсистем задля підвищення якості освітнього процесу у закладах вищої освіти, розробка системи управління структурними підсистемами освітнього процесу, забезпечення їх адаптації в освітньому середовищі, забезпечення якості управління педагогічною взаємодією викладача й студента, що спрямоване на підвищення ефективності навчання студентів та вдосконалення педагогічної діяльності викладача тощо.

Окремого розгляду заслуговує організація і методика проведення педагогічного експерименту щодо перевірки моделі управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки. Ми погоджуємося з авторкою, що проведене експериментальне дослідження сприяло вирішенню певних суперечностей, що виникають в управлінні педагогічною взаємодією викладачів і студентів у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій.

Необхідно підкреслити, що авторкою здійснено грамотне розроблення програми дослідження, виділення мети та завдання, вибрано необхідний методичний інструментарій. Для забезпечення успішності експериментальної діяльності А. А. Марчук було зроблено відповідне припущення. Для його підтвердження була розроблена модель управління педагогічною взаємодією

викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки та здійснено її апробація. Педагогічний експеримент містив три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Підкреслимо, як позитивну рису проведеного дослідження, це те, що для забезпечення репрезентативності вибірки до експерименту були залучені викладачі й студенти, які навчалися за спеціальністю 073 «Менеджмент» у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця. Респондентами дослідження були 160 студентів та 20 викладачів.

Також, на особливе схвалення заслуговує розроблений авторкою інструментарій: кваліметрична субмодель сформованості навичок управління педагогічною взаємодією. У наслідок застосування субмоделі були отримані дані, які інтерпретувалися, узагальнювалися. На цій основі робилися висновки. Зазначимо, що результати експериментальної роботи, опис критеріїв і показників змін, що відбулися в ході формування вмінь управління педагогічною взаємодією на діалоговій основі вказує на ефективність застосування моделі управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки. Тобто, результати описані ґрунтовно, їх достовірність та валідність було підтверджено за допомогою статистичного t-критерію Стьюдента. Зазначене підкреслює ефективність, дієвість та результативність розробленої авторкою моделі.

Отже, відповідність дисертаційного дослідження чинним вимогам не викликає сумнівів. Акцентуємо, що під час оцінки змісту і завершеності роботи можна зробити висновок, що стан розв'язання проблеми управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки та описання отриманих результатів відповідає чинним вимогам до написання дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, зокрема галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Також, зазначимо, що робота перевірена за допомогою автоматизованої системи, яка підтвердила відсутність академічного плагіату.

Дискусійні положення та певні зауваження щодо дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження А. А. Марчук, звертаємо увагу на деякі дискусійні питання.

1. Авторкою в меті зазначено «урахуванням управлінської складової педагогічної взаємодії», на наш погляд, потребує уточнення, що таке управлінська складова педагогічної взаємодії.

2. У роботі ґрунтовно описуються коучингові технології. Вважаємо, що доцільно було б відобразити ці технології як в розробленій моделі так і в науковій новизні дослідження.

3. У таблиці 2.1 «Аналіз організаційно-педагогічних умов застосування моделі управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки» авторка зазначає «аспекти». Не зрозумілим є те, що це за аспекти? Аспекти організаційно-педагогічних умов застосування моделі, чи це складові процесу застосування моделі.

4. Вважаємо, що представлена авторкою «Технологія оцінювання застосування моделі управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки» є, за своєю суттю, технологією оцінювання стану управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки.

5. Вважаємо, що варто було б зробити аналіз закордонного досвіду з питання управління педагогічною взаємодією викладача та студентів.

Висловлені зауваження носять рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного А. А. Марчук дисертаційного дослідження.

Загальна оцінка дисертації, висновок про відповідність дисертації, встановленим вимогам та можливість присудження наукового ступеня.

Дисертація А. А. Марчук на тему «Управління педагогічною взаємодією викладачів і майбутніх менеджерів організацій у процесі професійної підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, має наукову, практичну цінність, є актуальним. За змістом, якістю, обсягом, повнотою викладення основних результатів, які є достовірними, можна зробити висновок, що дисертація А. А. Марчук відповідає чинним вимогам, зокрема Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами) та вимогам пп. 9, 10, 11, 12 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Тимчасовий порядок присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а її авторка, Марчук Аліса Андріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор
завідувачка кафедри менеджменту освіти та права,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України

З. В. Рябова
З. В. Рябова